

الگوی سوم زن و چالش های تربیت دختران

سیده عدرا موسوی^۱

چکیده

امروزه زن مسلمان در انتخاب الگو دچار شک و تردید است زیرا بین دو الگو زن غربی و زن شرقی گیر افتاده است. در الگوی زن غربی نگاه ابزاری و نگاه ضد دینی نسبت به زن وجود دارد. و در الگوی زن شرقی، زن فاقد ارزش انسانی و اجتماعی است. اما در الگوی سوم، طبق سخنان رهبر انقلاب، زن نه شرقی و نه غربی است. موضوع تربیت همواره از مهم ترین دغدغه های بشر بوده است، این مهم در تربیت دختران اهمیت بیشتری داشته، چرا که دختران در نقش مادر، پرورش دهنده نسل آینده اند. از این رو در منابع اسلامی به دلیل اهمیت موضوع رفتارها و راه های صحیح تربیت فرزند دختر معرفی شدند. مقاله حاضر به شیوه ی کتابخانه ای به تحلیل آموزه های قرآن و معصومین و سایر صاحب نظران در امر تربیت، در مسیر تربیت دختران پرداخت. و نتیجه چنین حاصل شد که مادران در تربیت دختران خویش باید پارامترهای ویژه ای را تبیین و پیاده سازی کنند تا مادران آینده را به سلامتی و در مسیر صحیح به رشد و شکوفایی خود برسانند.

کلید واژه ها: الگوی سوم زن ، تربیت، چالش، دختر

^۱ مدرسه علمیه حضرت زینب(سلام علیها)، استان خوزستان، شهرستان ایذه

yasajad313@gmail.com

مقدمه

یکی از مسائلی که در دهه‌های اخیر با آن مواجه هستیم، تشدید فعالیت‌های دشمن در جهت ارائه الگوهای زن غربی و ترویج آن میان زنان و دختران در جهان به ویژه کشورهای اسلامی و به صورت ویژه برای جمهوری اسلامی ایران است. به نظر می‌رسد بهترین راه مقابله با این الگوها، معرفی الگوی صحیح از زن و دختر ایرانی است. اما الگوسازی باید متناسب با نیاز و همینطور به زبان مخاطب باشد.^۱

در عصر حاضر یکی از مسائلی که مادران به عنوان اولین و مهم‌ترین مربی فرزندان‌شان با آن روبرو هستند چالش‌های ویژه تربیتی دخترانشان است؛ چرا که مادران مهم‌ترین نقش تربیتی را در دوران نوجوانی دخترانشان به عهده دارند. و این مسأله زمانی مهم‌تر جلوه می‌کند که بستر تربیتی دختران را که جامعه است در کنار وسایل ارتباطی جدید که هر کدام به نوبه خود می‌توانند تأثیرات زیادی در آگاهی‌های دختران و به دنبال آن ایجاد توقعات مختلف بگذارد، قرار دهیم.^۲

در بینش اسلامی این طرز فکر وجود دارد که کودکان طلبکار به دنیا می‌آیند و دارای حقوقی هستند که والدین موظف به ادای آن می‌باشند. این حق نشأت می‌گیرد از ولایت مطلقه الهیه که همه عبد و مصنوع او هستند. خداوند در رابطه با حسن اداره فرزندان و ایجاد زمینه برای رشد و کمال ایشان تکالیفی را برای والدین معین کرده و آنها را در ادای آن مسؤول شناخته است. این تکالیف کلاً در قالب ادب و تربیت طرح و عرضه شده است (ادبوا اولادکم فانهم مسؤولون عنهم).

در کتب روایی ما سخن از وجود بیش از ۳۰ حق درباره کودک است که ادای آنها به تناسب سن، جنس، شرایط و موقعیت استطاعت و قدرت والدین و... متفاوت است.^۳

هدف از این مقاله بررسی الگوی سوم زن و چالش‌های تربیت دختران است.

مهم‌ترین نکته برای مادران این است که خودشناسی کار بسیار دشواری است که از نوجوانی شروع می‌شود و تا بزرگسالی ادامه می‌یابد؛ برای اینکه به دخترمان کمک کنیم خود واقعی‌اش

^۱ سایت جوان آنلاین

^۲ احمدی دستجردی سعید، شبکه اطلاع رسانی راه دانا؛ به نقل از پایگاه خبری تحلیلی طنین یاس، چهارشنبه ۱۵ مه ۲۰۲۴ | ۹:۰۷:۲۶، چهارشنبه ۲۶ اردیبهشت ۱۴۰۳ ه. ش.

^۳ قائمی علی، تربیت و سازندگی دختران (مواضع لازم در تربیت دختران)، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، شماره پنجم، سال پنجم، بهمن ماه ۱۳۶۸ ه. ش.

را بشناسد، ابتدا باید خود را بشناسیم. مادران باید مهم‌ترین عوامل تغییر رفتار فرزندشان را بشناسند و رفتارهای مناسبی را اتخاذ کنند.

اولین قدم مادر برای اینکه دخترش سالم بار آید و در آینده زنی پخته و با اعتماد به نفس شود، این است که نسبت به پیام‌هایی که در مورد زن بودنش، بدنش و ارزشهایش به او می‌دهد، آگاه باشد. تربیت مؤثر مستلزم سه چیز است: ۱. ارتباط (ایجاد روابط عاطفی و اصولی با کودکان) ۲. مقررات (تعیین حدودی منصفانه و ثابت برای رفتار نوجوانان) ۳. حمایت از استقلال روحی (اجازه دادن به کودک برای اینکه عواطف خود را درک کند، به آنها ارزش نهاده و آنها را ابراز کند).^۱

پیشینه تحقیق

در مقاله ای که توسط خانم مهتاب خانی و حفیظه مهدیان با عنوان "بازنمایی مولفه های الگوی سوم زن مسلمان در رسانه ها"، دوره ۸ شماره ۴ صفحات ۵۴ _ ۶۷، نخبگان علوم و مهندسی، سال: ۱۴۰۲ ه ش، به چاپ رسید، مرقوم فرمودند که:

زن امروزه، معنا و مفهوم خودش را در لایه هایی از دست داده است، که البته متأثر از فرآیندهای رسانه ای و تصاویر و انگاره سازی های ذهنی ای بوده و طی سال های گذشته چه در داخل و چه در خارج کشور صورت گرفته و زن را از تعریف و جایگاه حقیقی خودش دور کرده است. لذا در راستای بازنمایی درست از زن، اگر زن، بما هو زن (هویت حقیقی)، پتانسیل هایش و خودش را به عنوان یک قدرت مؤثر شناختی در جامعه و به عنوان یک سازه حیاتی جامعه بشناسد، به صورت سیستماتیک و ناخودآگاه در جایگاه الگوی سوم قرار خواهد گرفت.

کتاب آقایان علی احمد پناهی و داود حسینی با عنوان "با دخترم، ویژه والدین و مربیان دختران نوجوان" توسط موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) در سال (۱۳۸۹ ه ش) به چاپ رسید. و در این نوشتار توصیه‌هایی به والدین و مربیان دختران در مراحل مختلف رشد آنان به‌ویژه در دوران بلوغ و نوجوانی ارائه شده است. در این توصیه‌ها نخست به اهمیت دوران نوجوانی و بلوغ اشاره شده سپس انواع بلوغ اعم از بلوغ جسمی، بلوغ شرعی، بلوغ جنسی، بلوغ عقلی، بلوغ روانی، بلوغ عاطفی و بلوغ اقتصادی مطرح شده و راهکارهای تربیت نوجوانان دختر در هر یک از مراحل رشد و بلوغ بیان گردیده است. در ادامه نویسنده به اهمیت دوستی‌ها در دوران نوجوانی به‌ویژه برای دختران اشاره کرده و دوستی‌های احساسی را خطرناک و معیار

^۱ احمدی دستجردی سعید، شبکه اطلاع رسانی راه دانا؛ به نقل از پایگاه خبری تحلیلی طنین یاس، چهارشنبه ۱۵ مه ۲۰۲۴ | ۹۰:۰۷:۲۶، چهارشنبه ۲۶ اردیبهشت ۱۴۰۳ ه ش.

دوستی‌ها را عقل و اطاعت خداوند دانسته است. وی به آسیب‌های دوستی‌های احساسی، دوستی‌های اینترنتی و دوستی‌های خیابانی اشاره کرده و معیارهای ارتباط دختر و پسر را از لحاظ شرعی و اخلاقی ذکر نموده است. بیان برخی از موارد مربوط به بهداشت و سلامت تن و روان دختران و آثار ورزش در سلامت آنان، توصیه‌هاییدر مورد بهداشت قاعدگی، آسیب‌شناسی دوران نوجوانی از دیگر مندرجات این کتاب است.

مفهوم شناسی

الگوی سوم زن

رهبر معظم انقلاب، الگوی سوم را الگوی رهایی بخشی جامعه بشری می‌داند و می‌فرماید: «شیرزنان انقلاب و دفاع مقدس نشان دادند که الگوی سوم، «زن نه شرقی، نه غربی» است. زن مسلمان ایرانی، تاریخ جدیدی را پیش چشم زنان جهان، گشود و ثابت کرد که می‌توان زن بود، عفیف بود، محجبه و شریف بود، و در عین حال، در متن و مرکز بود. می‌توان سنگر خانواده را پاکیزه نگاه داشت و در عرصه‌ی سیاسی و اجتماعی نیز، سنگر سازی‌های جدید کرد و فتوحات بزرگ به ارمغان آورد. زنانی که اوج احساس و لطف و رحمت زنانه را با روح جهاد و شهادت و مقاومت درآمیختند و مردانه‌ترین میدان‌ها را با شجاعت و اخلاص و فداکاری خود فتح کردند.» پارسونز در نظریه کارکردگرایی ساختاری خودش توضیح می‌دهد که نقش‌های جنسیتی خانم‌ها بر اساس فطرتشان است.^۱

در این چارچوب می‌توان ملاک‌های زن الگوی سوم که قابلیت اجرایی شدن را دارد، شناخت و از آنجا که این سبک زندگی و رویه، باید از همان دوران کودکی و نوجوانی در درون دختران ایجاد شده باشد که در سنین جوانی به منصفه ظهور برسد و بتواند نقش آفرینی جهانی آنان را رقم بزند، می‌توان گفت الگوی سوم، در واقع الگوی سوم، الگوی دختران و زنان جهان است.^۲

تربیت

در لغت، تربیت به معنای پرورش دادن و نگهداری از چیزی است.^۳

^۱ خانی، مهتاب، حفیظه مهدیان، *بازنمایی مولفه‌های الگوی سوم زن مسلمان در رسانه‌ها*، دوره ۸ شماره ۴ صفحات ۵۴ _ ۶۷، نخبگان علوم و مهندسی، سال: ۱۴۰۲ ه. ش.

^۲ سایت خبرگزاری بسیج، طنین یاس - زهرا باقری، کد خبر: ۹۲۶۹۹۳۷، تاریخ: ۰۵ شهریور ۱۳۹۹ - ۱۲:۱۷.

^۳ دهخدا، علی اکبر. *لغت نامه*، ج ۱۰. تهران: بنیاد دهخدا، ۱۳۸۸ ه. ش.

آقای حسینی در کتاب روانشناسی رشد در معنای تربیت می فرماید : تربیت اصطلاحاً فرایندی پیوسته است که در آن کودک و نوجوان به تدریج مهارت‌ها و رفتارهای مورد نیاز جامعه را می‌آموزد.^۱

اما در تربیت اسلامی همین واژه معنای دیگری به خود می‌گیرد هر چند سایر معانی را نیز در بردارد. در اسلام، تربیت اسلامی به معنای آموزش و پرورش افراد بر اساس ارزش‌ها، اصول و دستورات دین اسلام است.^۲

و همین‌طور، تربیت به معنای تکامل و پیشرفت روحی، اخلاقی و عقلی انسان است. مفاهیمی مانند ایمان، تقوا، عدالت، محبت، خشوع و پایبندی به احکام دینی در تربیت اسلامی اهمیت دارند. و اما راغب اصفهانی در کتاب مفردات ألفاظ القرآن در معنای تربیت در بیان معنای "رب" اینگونه آورده است؛ در اصل به معنی تربیت و پرورش است یعنی ایجاد کردن حالتی پس از حالتی دیگر در چیزی تا به حد نهایی و تمام و کمال آن برسد.^۳ نکته مهمی که راغب اصفهانی در کتاب خود آورده ، معنای تدریجی بودن تربیت است که امری درخور توجه و بسیار مهم است.

چالش

فرهنگ فارسی دکتر محمد معین، «چالش» را برگرفته از لغت «چال» به معنی گودال، آشیانه ی مرغان، عمیق ذکر می‌کند و برای «چالش» نیز سه معنا برمی‌شمارد:

۱. رفتن با ناز و خرام، جولان؛

۲. مباشرت، جماع؛

۳. زدو خورد، جنگ و جدال.

سپس فعل «چالش کردن» را به «زدو خورد کردن» و «جنگ و جدال کردن» معنا می‌کند. اما لغت‌نامه دهخدا احتمال می‌دهد که چالاک و چالش هر دو از «چال» به معنای رفتار باشند. دهخدا با شاهد آوردن این بیت مولوی که می‌گوید: «چالش است این لوت خوردن نیست این / تا تو برمالی به خوردن آستین»، چالش را به معنای جنگ و جدال، حمله و یورش می‌داند و علاوه بر معانی ذکر شده در فرهنگ معین، تلاش، کشتی و مصارعت را هم ذیل معانی «چالش» ذکر می‌کند.

^۱ حسینی، احمد. *روانشناسی رشد*. ص ۴۵. تهران: سمت، ۱۳۸۹ ه. ش.

^۲ مجتبی‌وی، *مفاهیم تربیت اسلامی*، ص ۲۰، انتشارات سمت، ۱۳۸۳ ه. ش.

^۳ اصفهانی راغب، *مفردات ألفاظ القرآن*، ۱۴۱۲ ق.

تعظیم و تکریم پیامبر نسبت به حضرت فاطمه (سلام الله علیها) تاثیر شگرفی بر اذهان اعراب گذاشت. آن ها می دیدند که وقتی پیامبر قصد سفر می کرد حضرت زهرا آخرین کسی بود پیامبر از او خدا حافظی می کرد و در بازگشت از سفر پیش از هر کس به دیدار وی می شتافت و می فرمود: بوی بهشت را از دخترم فاطمه استشمام می کنم. و با این روش، یگانه دختر خویش را مورد مهر و محبت قرار می داد. اگرچه یکی از انگیزه های مهم پیامبر (صلی الله علیه و آله) از این تکریم بی نظیر حضرت زهرا (سلام الله علیها) شناساندن عظمت و منزلت رفیع اهل بیت و عطرت طاهرین در میان مردم و یادآور این نکته بود که سلسله امامت و ولایت حقه ی اسلامی از طریق ذریه آن حضرت امتداد خواهد یافت، اما به یقین انگیزه ی دیگر آن حضرت این بود که به تمامی بشریت در تمامی تاریخ ثابت کند که زنان و دختران از نظر اسلام از کرامت و شرافت ویژه ای برخوردارند.^۱

۲.۲- محبت بیشتر به دختران

« بانوان جامعه از گذشته های بسیار دور تندیس قناعت، ایثار و از خود گذشتگی در برابر اعضای خانواده را از آن خود کرده اند. آن ها قادرند با عشقی فراوان، شادی و آرامش حیرت انگیز را در فضای خانه پراکنده و کانون خانواده را گرم محبت بیکران شان کنند. درون همه افراد بعد از برطرف شدن نیاز های فیزیولوژیک، نیازهای عاطفی شکوفا می شود. زنان و دختران هم که وجودشان سراسر محبت و عاطفه است برای ادامه زندگی سالم به توجه و مهر دیگر اعضای خانواده نیاز جدی دارند.»

روایت های اسلامی نیز بر این مسئله مهر تایید می زنند؛ « پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: رافت و رحمت خدا بر زنان بیشتر از مردان است و مردی نیست که زنی از محارم خویش را شاد سازد مگر اینکه خداوند در قیامت وی را شادمان خواهد کرد.»

و نیز پیامبر اسلام این نکته تربیتی را به طور صریح بیان می کند؛ « هر که از بازارچیزی برای اهل خانه بخرد و برای عیالش ببرد، چنانست که برای مستمندان صدقه برده است و اول به دختران و زنان بدهد، که هر کس دخترش را خوشحال کند چنانست که برده ای از خاندان اسماعیل آزاد کرده و هر که پسرش را شاد بسازد چنان است که از خوف، علاوه بر مشورت باید دختران را در کارهای مهم نیز مشارکت داد تا از این طریق حس اعتماد به نفس و عزت نفس در ایشان تقویت شود همانگونه که پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) در سیره عملی خویش بخوبی آن را به نمایش گذاشتند چرا که « در اندیشه اسلامی دختر از آنچنان جایگاهی

^۱ موسوی مطلق مریم سادات ، کریمی نیا محمد مهدی ، انصاری مقدم مجتبی ، مقدم پورآزرانی حمیدرضا، بررسی روش های کاربردی صحیح تربیت دختران در خانواده اسلامی .

برخوردار است که پیامبر اسلام در مهمترین مسائل اجتماعی‌آنان را وارد می‌سازد و در قضیه مباحله دختر خویش را همراه خود برد در حالی که در آنزمان اعراب دختران را زنده به گور می‌کردند. »

مشورت با دختران خانواده و مشارکت دادن آن‌ها در امور مهم

« یکی از شیوه‌های تقویت عزت نفس در دختران مشورت کردن با آن‌ها است، هر گاه شخصی مورد مشورت قرار بگیرد، از اینکه مورد توجه قرار گرفته و شخصیت، نوع تفکر و اندیشه‌هایش برای دیگران مفید است، احساس فرح و شادی می‌کند البته در موارد بسیاری، ممکن است مشورت کنند و از نظرات او بهره و استفاده ننمایند، اما همین بها دادن به دختر خانواده، اثرات بسیار نیکویی در روابط بین او و والدینش خواهد داشت »^۱

« محکمات کتاب الهی آن است که براساس عقل فطری، مشورت را امری ارزشمند برای راه یابی به حقیقت معرفی کرده و مومنین را به مشورت با یکدیگر در امور سفارش می‌کند. قرآن کریم، مشورت را یکی از نشانه‌های باز شناسی اهل ایمان اعم از زن و مرد معرفی می‌کند و در عین حال این مشورت را به جنسیت مقید نکرده و می‌فرماید:

« وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ »^۲

اهل ایمان کسانی هستند که دعوت پروردگار خود را اجابت نموده و نماز بپا می‌دارند، و امورشان در بین شان به مشورت نهاده می‌شود و از آنچه روزی شان کرده ایم، انفاق می‌کنند.^۳

تشویق به علم آموزی

رهبر انقلاب در سخنان‌شان به دختران سفارش می‌کنند: « توصیه من به خواهران و دختران عزیزم این است که معلومات و آگاهی‌هایتان را بیشتر کنید. مطالعه، دقت، تحقیق، درس، ورود به مسائل مورد ابتلای روز و اهتمام به کارهای دینی، جزء وظایف حتمی و مسلمی است که امروز زنان کشور باید مثل مردان، خود را موظف به انجام آن‌ها بدانند ».^۴

آشنا کردن با احکام الهی

^۱ پایگاه اطلاع رسانی تبیان

^۲ شوری: ۳۸

^۳ سایت شبکه تحلیلی نخبگان.

^۴ موسوی مطلق مریم سادات ، کریمی نیا محمد مهدی ، انصاری مقدم مجتبی ، مقدم پورآزانی حمیدرضا، بررسی روش‌های کاربردی صحیح تربیت دختران در خانواده اسلامی .

در خاطراتی که از امام خمینی (رحمت الله علیه) نقل شده است: «وقتی خواهر کوچکم به سن تکلیف (نه سالگی) رسید امام فرمودند: امسال دیگر باید روزه هم بگیری. اتفاقاً ماه رمضان آن سال خیلی گرم بود، نداشتن کولر، کمبود آب و ضعف جسمانی خواهرم باعث شد که روزاول ماه مبارک را به سختی تحمل کند.

این بود که شب پس از افطار گفت: من فردا دیگر نمی توانم روزه بگیرم. آقا همان شب ترتیب مسافرت او به تهران را دادند، یعنی به مادر که بچه کوچک هم داشتند فرمودند: بچه ها را بردارید و مدتی را در تهران منزل فلانی _ یکی از نزدیکان _ باشید. بعدها به من فرمودند: نخواستم در نظر او قبح روزه خواری از بین برود»^۱.

همچنین رهبر انقلاب نیز این نکته را یادآوری می کنند: «امروز شما دختران عزیز از عالم کودکی خارج شده اید و جز بزرگ ها به حساب می آید چون نماز بر شما واجب است و باید نماز بخوانید و عبادت کنید و با خدای بزرگ حرف بزنید. این دوران شیرین عمر را قدر بدانید و ان شاءالله نمازتان را به طور کامل یاد بگیرید. طوری نباشد که دختر بچه های عزیزمان که امروز به سن تکلیف رسیده اند نماز را بلد نباشند، البته میدانم که شماها نماز را بلدید؛ اما جزئیات نماز را هم یاد بگیرید، همه شما باید عبارات نماز و ذکرهایی که در نماز می گوئید و حرکاتی که می کنید و وضو و طهارت و کارهای لازم برای نماز را ان شاءالله یاد بگیرید»^۲.

نتیجه گیری

در بررسی الگوی سوم زن و چالش های تربیت دختران ، این نتیجه به دست آمد که بر خلاف تصور عموم، که تربیت را در فرزندان یکسان می دانند، تربیت دختران به دلیل مسئولیت های تربیتی و پرورش نسل در آینده دارای حساسیت های بیشتری است. دختر باید بتواند به سه چیز خوب برسد: ۱. فهم درستی از زنانگی داشته باشد؛ بداند زنانگی فرقی با مردانگی چیست. ۲. از زن بودن خودش لذت ببرد؛ احساس تعلق به جنس خودش کند و از زن بودن خودش بدش نیاید. ۳. بداند یک زن چگونه رفتار می کند؛ یک زن خوب، یک زنی است که استانداردهای تربیتی اش بالاست و باید چگونه مهارت های خوب دختری کردن و خوب زنانگی کردن را بلد باشد.

^۱ منفرد غلامرضا، تربیت دینی با الهام از سیره تربیتی امام خمینی، کد مطلب: ۱۵۶۵۲۹، تاریخ

مطلب: ۰۴/۰۵/۱۳۹۶.

^۲ بیانات رهبر انقلاب در مراسم جشن تکلیف دانش آموزان بوشهر، ۱۳۷۰/۱۰/۱۲.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. احمدی دستجردی سعید، شبکه اطلاع رسانی راه دانا؛ به نقل از پایگاه خبری تحلیلی *طنین یاس*، چهارشنبه ۱۵ مه ۲۰۲۴ | ۹:۰۷:۲۶، چهارشنبه ۲۶ اردیبهشت ۱۴۰۳ ه.ش.
۳. اصفهانی راغب، *مفردات ألفاظ القرآن*، ۱۴۱۲ق.
۴. بیانات رهبر انقلاب در مراسم جشن تکلیف دانش آموزان بوشهر، ۱۳۷۰/۱۰/۱۲.
۵. پروشوف گیزلا، مترجم: اکرم جعفرنژاد، *روان‌شناسی دختران*، تهران: نشر معیار اندیشه، ۱۳۹۸ ه.ش.
۶. پناهی علی احمد، حسینی داود، با دخترم، *ویژه والدین و مربیان دختران نوجوان*، تهران: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) ۱۳۸۹ ه.ش
۷. حسینی، احمد. *روانشناسی رشد*. ص ۴۵. تهران: سمت، ۱۳۸۹ ه.ش.
۸. حیدری معصومه، *آداب رفتار با دختران*، اصفهان: ناشر دیجیتالی، مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ص ۱۸، بی تا
۹. خمینی، روح الله، *صحیفه نور*، ج ۱۳، ص ۳۱، چ پنجم، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س). ۱۳۸۹ ه.ش.
۱۰. دهخدا، علی اکبر، *لغت نامه*، ج ۱۰. تهران: بنیاد دهخدا، ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۱. رحمانی حمید، محمدی سامان، محمد زاده سمیه، *چگونه با دختر نوجوانم رفتار کنم (بهترین راهکارهای تربیتی)*، تهران: هورین، ۱۴۰۲ ه.ش.
۱۲. شبیری اعظم، *سیمای زینب در آئینه تاریخ*، قم: مرکز نشر هاجر، ص ۱۷ _ ۲۰ تابستان ۱۳۸۵ ه.ش.
۱۳. قائمی علی، *تربیت و سازندگی دختران (مواضع لازم در تربیت دختران)*، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، شماره پنجم، سال پنجم، بهمن ماه ۱۳۶۸ ه.ش.
۱۴. منفرد غلامرضا، *تربیت دینی با الهام از سیره تربیتی امام خمینی*، کد مطلب: ۱۵۶۵۲۹، تاریخ مطلب: ۱۳۹۶/۰۵/۰۴.
۱۵. مجتبوی، *مفاهیم تربیت اسلامی*، ص ۲۰، انتشارات سمت، ۱۳۸۳ ه.ش.
۱۶. وهابی علی اکبر، *آنچه خانواده در مورد فرزندان باید بدانند*، ص ۷۳، تهران: انتشارات
۱۷. خانی، مهتاب، حفیظه مهدیان، *بازنمایی مولفه های الگوی سوم زن مسلمان در رسانه ها*، دوره ۸ شماره ۴ صفحات ۵۴ _ ۶۷، نخبگان علوم و مهندسی، سال: ۱۴۰۲ ه.ش.

۱۸. موسوی مطلق مریم سادات ، کریمی نیا محمد مهدی ، انصاری مقدم مجتبی ، مقدم
پوراآزرانی حمیدرضا، بررسی روش های کاربردی صحیح تربیت دختران در خانواده
اسلامی

۱۹. محمودی نصب معصومه ، نیکوخصال معصومه ، دو فصلنامه علمی تخصصی مطالعات
تربیتی و اجتماعی قرآن و عترت ، نقش بانوان در ایجاد تمدن نوین اسلامی، سال چهارم
، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ شماره هفتم.

۲۰. صادقی و تقوی، جایگاه زن در اسلام، مقالات تخصصی مطالعات زنان، موسسات آموزش
عالی حوزوی خواهران، شناسه مقاله : ۱۶۳۵۴

۱. سایت خبرگزاری بسیج، طنین یاس - زهرا باقری، کد خبر: ۹۲۶۹۹۳۷، تاریخ: ۰۵
شهریور ۱۳۹۹ ه.ش.

۲. سایت شبکه تحلیلی نخبگان

۳. سایت موسسه ویراستاران

۴. سایت جوان آنلاین

۵. سایت بسیج

۶. سایت بیتوته

۷. پایگاه اطلاع رسانی تبیان